

JOC DE ROL

BREU RESUM

Aquesta activitat pretén mostrar la varietat de situacions en què l'assetjament i l'abús sexual es poden donar en un entorn esportiu. La dinàmica insta a prendre partit en diferents situacions proposades relacionades amb l'assetjament sexual.

OBJECTIUS

- Conscienciar de la diversitat de situacions en què l'assetjament i l'abús sexual es poden presentar en l'àmbit esportiu.
- Treballar els elements clau que poden facilitar la identificació d'aquestes situacions.
- Conscienciar sobre la consigna: "davant dels indicis s'ha d'actuar".
- Suscitar l'anàlisi sobre les possibles experiències personals viscudes.
- Suscitar l'aportació de propostes d'actuació per a casos d'assetjament i abús sexual.
- Crear la necessitat de conèixer el protocol per a la prevenció, detecció i actuació enfront de l'assetjament i l'abús sexual a l'esport que ha elaborat el CSD.

IDEES CLAU

1. L'assetjament i l'abús sexual es poden donar en situacions poc creïbles i els poden dur a terme persones que mai haguéssim pensat que en fossin capaços. Cal comprendre els caràcters que apareixen en les situacions narrades, i pensar possibles formes d'actuació i les seves conseqüències.
2. Reflexionar sobre possibles actuacions si es dóna un cas dels narrats.

DURADA

2 hores.

PÚBLIC DESTINATARI

S'aconsella desenvolupar aquesta activitat amb esportistes a partir de 15-16 anys i entrenadors/es joves d'entre 16-25 anys.

MATERIAL

Les 4 fitxes incloses al final d'aquesta dinàmica amb les històries dels 4 personatges (una jugadora, un entrenador, una segona entrenadora, un segon entrenador).

PROCEDIMENT

Pas 1:

El grup es reparteix en parelles i es reparteix el joc de rol de "la jugadora". Es proposa una primera lectura individual en silenci que es comentarà amb la parella de treball atenent a:

- » La credibilitat de la situació.
- » El coneixement de situacions similars.
- » Quines reaccions ha suscitat?

Pas 2:

Tot seguit, per parelles, es responen les preguntes suggerides a la fitxa.

PROCEDIMENT (continuació)

Pas 3:

Posada en comú i debat. Fent especial èmfasi en el caràcter habitual d'aquest tipus de situacions i en les possibilitats de donar-hi resposta.

Pas 4:

S'informa que el maig del 2014 el Consejo Superior de Deportes va confeccionar un protocol per a la prevenció, detecció i actuació en front de l'assetjament i abús sexual.

Pas 5:

Es passa la fitxa de l'entrenador per a llegir i contestar individualment.

Pas 6:

Es proposa posar en comú el coneixement, les opinions i les creences sobre les relacions sexuals d'entrenadors amb esportistes menors de 18 anys. S'explica el concepte d'edat de consentiment sexual.

Pas 7:

Es distribueix la fitxa de 2a entrenadora, es llegeix i es treballa individualment.

Pas 8:

Es posen en comú les opcions que hi ha de "denunciar irregularitats" (whistleblowing) i les conseqüències de fer-ho.

Pas 9:

Es distribueix la fitxa del 2n entrenador, es llegeix i es treballa individualment.

Pas 10:

Es posen en comú les experiències dels participants en entorns esportius homofòbics i amb un model de masculinitat marcadament hegemònica; espais on només hi ha una masculinitat acceptada que exclou la resta i inferioritza la feminitat. Es pot fer referència al recurs de Masculinitats de l'Ajuntament de Barcelona.

RECOMANACIONS PER A LA DINAMITZACIÓ

CONCEPTES CLAU

- » Edat de consentiment sexual a l'estat espanyol: actualment establerta als 13 anys, tot i que properament però s'aprovarà un canvi en el codi penal que la restablirà als 16 anys. Implica que l'assetjament sexual només és possible a partir dels 16 anys. Qualsevol activitat amb connotacions sexuals amb menors de l'edat establerta es considera abús sexual.
- » Whistleblowing, expressió americana que alludeix a la persona que dona l'alerta que alguna cosa no rutlla com hauria. Es posa èmfasi en el caràcter actiu de la persona espectadora, proposant la investigació insistent fins aclarir si les sospites confirmen quelcom real o no. Fa referència a l'actitud de prendre partit i mostrar interès en veure allò que no és habitual, allò que pot semblar impossible, a tenir el coratge de parlar d'allò que és tabú, en aquest cas la sexualitat, d'una manera clara i explícita.
- » Oferir propostes de possibles actuacions en cas de presenciar situacions d'AAS dins d'una entitat esportiva i analitzar quina seria la més adient per la seguretat i el benestar de l'esportista en aquell cas.
- » La necessitat d'informar quan hi ha indicis, pot ser que un cas d'ASS estigui tenint lloc al club o l'entitat esportiva.
- » Consens de les pautes d'actuació davant d'un cas d'AAS a l'entitat esportiva entre personal, directiva, federació, Consell Català de l'Esport i Plans oficials de protecció de la infància.

CONCEPTES ADDICIONALS

- » Procediments de la justícia en relació a l'abús sexual infantil.
- » Pautes d'actuació per a l'abordatge de l'AAS als clubs o entitats esportives.

EINES DE SUPORT

1. Cal que l'ambient de la sessió sigui relaxat i de confiança, per tal de facilitar l'expressió de totes les opinions i creences personals. L'espai que ofereix aquesta sessió pretén encoratjar a expressar els sentiments, pensaments, experiències... viscudes en l'àmbit de l'esport i que no se solen compartir.
2. Cal emfatitzar la necessitat d'actuar en cas de sospita d'AAS, amb una actitud d'equilibri entre la rigurositat i discreció fins a aclarir els dubtes, però mantenint l'alerta davant les situacions sospitoses.
3. Actuar no és fàcil, i cal anar amb cura amb la possible generació d'expectatives de resolució per part de la víctima. El procés de denúncia i revelació de casos d'AAS pot acabar suposant una segona victimització, que pot ser tan dolorosa com el propi AAS. La justícia espanyola encara té moltes mancances importants en la protecció de menors durant el procés d'investigació i de judici dels casos d'abús sexual infantil (per més informació consultar l'informe sobre la justícia espanyola i l'abús sexual infantil de Save the Children 2012):
4. Aclarir que el fet que l'AAS rebi un tractament molt tabú en la nostra societat en general, i en l'àmbit esportiu en específic (per al cas que ens ocupa), implica una major dificultat per a treure a la llum els casos existents. Així, no se'n parla obertament i es facilita que es mantingui en secret per part de qui el pateix, ja que li suscita sentiments contradictoris de culpa i responsabilitat. Aquesta configuració del fenomen facilita la creença en que l'AAS es dona de forma aïllada en el món de l'esport i degut a que, de tant en tant hi ha persones malaltes mentals o desviades que abusen sexualment de les seves atletes.
5. Donar a conèixer i obrir la possibilitat a parlar de l'AAS és la millor manera de prevenir-lo i donar eines a qui el pugui patir per a saber detectar-lo, denunciar-lo i no intentar no caure en la seva teranyina.

RECURSOS TELEMÀTICS D'INTERÈS

- » En relació al funcionament de la justícia espanyola en els casos d'abús sexual infantil:

http://www.savethechildren.es/docs/Ficheros/553/Informe_JUSTICIA_ESP_ABUSO_SEXUAL_INFANTIL_vOK-2.pdf

- » En relació a recomanacions en les pautes d'actuació davant de l'abús sexual infantil:

http://www.savethechildren.es/docs/Ficheros/565/SC_Violencia_Sexual_contra_losninosylasninas.pdf

- » Històries de ficció que representen casos d'AAS que es poden donar en el context esportiu d'elit:

http://sha.olympic.org/home_es.html

- » Per aprofundir sobre l'AAS a l'esport, el COI – IOC ha confeccionat uns materials interactius molt interessant que val la pena visitar:

<http://sha.olympic.org/>

FITXES PER A LA DINÀMICA

Jugadora

Entrenador

2n entrenador

2a entrenadora

Avui no és un dia com cada dia i el pare de la Carla ho nota. Sap molt bé quan alguna cosa no rutlla en la seva filla. Mira la mare que seu al costat, al sofà, i li torna a repetir, ara amb un to de veu més preocupat i pensatiu:

- Maria, a la Carla li passa alguna cosa.

-Deixa-ho estar Joan, que no l'has sentida? Ja t'ha dit que la regla li fa molt mal i quasi no es pot moure; que no has vist com caminava?

-Sí, però la Carla mig plorava i hi havia un punt de tristesa en les seves paraules que no li coneixia. A la Carla li passa alguna cosa que no ens vol dir. A més, fa dies que no menja com abans, com si hagués perdut la gana.

-Home, és normal que estigui així. No pretendràs que estigui feliç i contenta després d'això del vòlei? Ja saps com l'apassiona l'esport, i que la seva meta és arribar als Jocs Olímpics. Perdre's una concentració territorial és molt greu, sobretot per a ella que encara s'ha de guanyar un lloc a l'equip.

La Carla és a dalt de l'escala sentint la conversa dels seus pares. De cop una suor freda li baixa per l'esquena. "I si l'Eva té raó?" Es pregunta. "No, no, no puc dir-ho; ara no puc dir-ho; ho perdria tot i decebria els meus pares i la Mònica..., però i les paraules de l'Eva? I si l'Eva té raó?" Es torna a preguntar.

La Carla es queda immòbil i amb la mirada perduda palplantada davant aquella còpia barata d'un quadre d'en Dalí. "On va ser que vaig emetre senyals equivocades? Tant desesperada per arribar a l'equip estatal se'm veu? On va ser que en Toni es va pensar que jo volia alguna cosa més?"

Avui és un dia feliç per la Carla. La seva entrenadora, la Mònica, li ha dit que el seleccionador autonòmic es va fixar en ella en el darrer partit i que avui, després de l'entrenament, vindrà a parlar amb ella. Sembla que té opcions d'anar a la propera concentració autonòmica. La imaginació de la Carla va a dos-cents per hora. "I després d'aquesta concentració em veurà més gent i tindrà més opcions d'arribar a la selecció estatal i qui sap si als JJOO... que són d'aquí a dos anys, i ja en tindrà 18!" La Carla ja s'hi veu. Sent pels altaveus, en un pavelló ple de gom a gom i jugant la final contra Brasil: "amb el número 6 Carla Beltrán." Mira de reüll els seus pares i la tieta Roser, va ser ella la primera que li va parlar del vòlei i la va portar a veure un partit. La Carla sent els seus crits com si fossin allà mateix: "Carla, Carla, Carla!"

L'entrenament no ha anat gaire bé, la Carla ha estat molt nerviosa i ha fet moltes errades. El seleccionador no li ha tret l'ull de sobre, fins i tot l'ha arribat a intimidar de tant que l'ha mirada. La Carla ha sentit una barreja de sensacions. D'una banda, s'ha sentit important: només la mirava a ella. Per l'altra, s'ha sentit incòmoda amb aquells dos ulls clavats en el seu cos i amb aquell somriure ambigu del seleccionador cada cop que anava a posar en joc la pilota. El seleccionador deu tenir uns 40-50 anys; és un home d'aspecte agradable, amb les faccions de la cara marcades; amb una bona mata de cabells canosos que el fan atractiu i interessant alhora.

A la Carla no li agraden els calbs, però tampoc els homes madurs que la posen incòmode, no és el primer, i malauradament no serà l'últim. És alt i robust, amb uns quàdriceps ben marcats, deuria ser rematador com ella, pensa la Carla. El que més l'atreu d'ell són els ulls verds, grans i profunds, té alguna cosa en la mirada que fa pensar que de jove deuria ser un trapella, però alhora té una mirada que inspira obediència i respecte. En Toni ha estat durant anys entrenant els millors equips de primera divisió masculina; i fins i tot va estar a la federació Cubana portant equips femenins d'alt nivell. Allà no és com aquí, allà el vòlei es viu a tope i tothora. Ara ha decidit ser el seleccionador autonòmic de les juvenils, però tothom pensa que pels propers JJOO serà el seleccionador estatal. "Quina sort que tinc!" Diu la Carla mirant al terra i anant cap al vestidor, evitant pensar que l'entrenador potser vol alguna cosa més.

La Mònica l'ha elogiat molt. La Carla té unes ganes boges de posar-se sota les ordres d'en Toni. La Mònica és bona i li ha ensenyat tot el que sap de vòlei, però ja porta 5 anys amb ella i nota que s'està estancant. Sí, definitivament, aquesta crida de l'equip juvenil territorial ha arribat en el seu millor moment esportiu. A més, la Carla ha fet la darrera estirada a l'estiu passat i ara ja fa 1'85 i pesa 68 Kg. Li ha quedat un cos esvelt, un cos amb potencial per ser treballat i així convertir-se en una estrella del vòlei. La mare li repeteix sovint que està un pèl prima, però la Carla té molta cura de la dieta i l'activitat física, ella sap que per arribar als JJOO el cos és bàsic. I cal estar prima però també molt forta.

La Carla no deixa de donar-li voltes: on va ser que en Toni es va pensar que ella buscava alguna cosa més?

Com les seves companyes, la Carla es desvia per aconseguir l'atenció de l'entrenador. Totes saben que estar bé amb ell i fer tot el que ell diu és el passaport més segur pels propers JJOO al Brasil. Tot i així, fa 3 setmanes que la cosa ha canviat radicalment. Al principi li semblava innocent, i li feia gràcia fins i tot, que en Toni li fes comentaris sobre el volum i el to muscular dels seus avantbraços. 'Recepcions quasi perfectes', li deia. Encara recorda el comentari sobre els seus quàdriceps per parlar de la seva potència de salt en la rematada. Però, de mica en mica, els comentaris han anat pujant de to i s'han apropat a zones que la fan sentir incòmoda. També la veu i les mirades d'en Toni han canviat paulatinament i sobretot quan es queden sols xerrant al final dels entrenaments o quan es troben de camí a la pista al sortir dels vestidors. Tot ha estat tan gradual que a la Carla li costa identificar el moment precís en que tot va canviar. Recorda també que la incomoditat era més gran quan es trobaven tots dos sols. Al contrari que al començament, ara a la Carla ja no li fa gràcia quan en Toni li demana quedar-se 10 minuts més a la pista per practicar algun gest tècnic concret mentre les seves companyes se'n van a la dutxa. Ara en Toni li fa petons cada vegada que s'acomiaden i els petons s'apropen més i més a la boca. La Carla no sap com reaccionar, està completament confusa i paraitzada. No pot deixar de pensar en el seu estimat vòlei... però a quin preu?

LECTURA DE LA HISTÒRIA PER PARELLES

A cada parella se li demana posar-se a la pell d'algun d'aquests actors, i escriure un parell de frases sobre les seves reaccions (accions/pensaments).

- Sou la carla

- Sou un entrenador del mateix club que entreneu just després de l'equip de Carla. Així, sovint veus aquells 10 minuts (notes alguna cosa).

- Sou una companya de l'equip que està gelosa de tota l'atenció que rep la Carla de l'entrenador.

- Sou el coordinador del club:

- » La Carla t'ho diu.
- » T'ho diu l'entrenador de després.

- Sou el president del club:

- » El coordinador t'ho diu.

- Sou el responsable de la federació de voleibol:

- » El president del club t'ho diu.

En Joan és el jugador estrella del sènior del teu club i amb només 21 anys ja porta el Juvenil A de noies (14 -16 anys) que estan a preferent. Quina sort que té en Joan! En tan sols dues temporades ja ha sortit amb tres de les jugadores del seu equip i sembla que se'l rifen; en canvi, tu portes un aleví del club i ja te n'has afartat de tants pares i mares qüestionant les teves decisions en els partits i en la planificació dels teus entrenaments.

- Al teu club s'ha produït alguna situació semblant? En cas afirmatiu, podries explicar una mica com va anar? Com es va actuar?
- Saps què és l'edat de consentiment sexual? Saps quina és l'edat de consentiment sexual a l'estat espanyol?
- Et sorprèn que un entrenador major d'edat (adult) surti amb una jugadora del seu equip o club quan aquesta és encara menor d'edat? Per què?
- En el teu club, aquesta situació es viu amb naturalitat?
- Si aquesta situació no et sembla acceptable, a partir de quina edat et semblaria acceptable?
- Què et sembla comptar amb un codi de conducta que reglamenti o posi límits a les relacions físiques i virtuals entre entrenadors/es - jugadors/es, especialment quan l'esportista és menor d'edat? Per què?
- Creus que és acceptable que un entrenador/a (adult/a) tingui o intenti tenir relacions sexuals amb l'esportista quan aquest és menor d'edat? Per què?
- Si aquesta situació es produís creus que caldria informar a la família de l'esportista menor d'edat?
- En general, en quins casos creus que caldria intervenir i com?

Ets el segon entrenador del juvenil (15-16) de la selecció estatal de nois. El primer entrenador fa servir un llenguatge força despectiu, homòfob i masclista amb els jugadors, ja sigui amb comentaris sobre el joc i l'entrenament o en forma d'acudits. Tot i això, és un entrenador que ha guanyat molts campionats, i té molt de nom a la Federació. A més, li has d'agrair que t'hagi escollit com a segon, per a tu és una oportunitat única per començar la teva carrera com a entrenador professional.

Malauradament, de tant en tant algun jugador se't queixa en privat perquè no li agrada com el tracta el primer entrenador, i en alguns moments t'ha confessat que fins i tot li molesta com el mira i com menysprea a alguns dels companys que no compleixen amb l'estereotip de masculinitat. Tu li treus ferro i li dius que aquest home és així, que és el seu caràcter, que el bàsquet és així i que tracta a tots els jugadors igual. A més, li recordes que aquest entrenador el valora molt i quasi sempre el fa sortir de titular en els partits decisius, li aconselles que no es queixi gaire.

Un dia, al final d'un entrenament, l'entrenador enfurismat li demana a aquest jugador que es tregui la samarreta davant de tots els companys i el ridiculitza dient que no té abdominals, a més, el convida a que es baixi els pantalons si té collons per fer-ho davant de tot l'equip. Mentre els líders de l'equip dins i fora de la pista li segueixen la beta, hi ha dos jugadors que miren al terra, i un tercer, el seu millor amic dins de l'equip, que et clava la mirada mentre tu veus com una llàgrima impossible de reprimir roda avall per la seva galta.

- Has viscut mai una situació com aquesta?
- Algun/a jugador/a del teu club t'ha parlat mai d'una situació com aquesta o semblant? com vas actuar? En cas que no t'hi hagis trobat mai, com creus que actuaries?
- Què se t'acut que podries fer, si fossis el segon entrenador d'aquest equip, per actuar aquesta situació?
- Pensant en el jugador i en el seu futur dins de la selecció, què faries?
- Pensant en el teu futur com a entrenador professional, què faries?

Ets la segona entrenadora del juvenil de la selecció estatal de l'equip femení de waterpolo. El primer entrenador fa servir un llenguatge força despectiu i sovint sexista amb les jugadores, però és un entrenador que ha guanyat molts campionats i té molt de nom a la Federació i a nivell europeu. Passant prop d'un grup de jugadores xerrant, has sentit que aquest entrenador les incòmoda en la manera com les mira, fins i tot en la manera com les saluda, i fins i tot, una d'elles diu que un dia li va fer un petó al llavis i la violentar. Tu ni penses que això pugui ser greu, i només penses que són ximpleries i què sensibles són les waterpolistes d'avui en dia que ho tenen tot i volen més. Després de tot, aquest entrenador és reconegut mundialment, i tenen molta sort que les estigui entrenant.

Un dia, al final d'un entrenament, l'entrenador li demana a una jugadora que es quedi a practicar el tir a porteria. Quan totes les jugadores han marxat i tu surts la última recollint el material i fent algunes trucades, t'adones com l'entrenador, dissimulant i entre brometes, se les compona per refregar-li els pits per sota de l'aigua. La jugadora et sent caminar per la vorera de la piscina, es gira i et clava la mirada en el més absolut dels silencis.

- Algun/a jugador/a del teu club t'ha comunicat mai una situació semblant? com vas actuar?
- Has intuït mai alguna situació semblant en el teu club? com vas actuar? Si no t'hi has trobat mai, com creus que actuaries?
- Com a segona entrenadora, quines opcions creus que tens per aturar aquesta situació?
- Quin creus que és el rol de l'entitat esportiva en aquestes situacions?
- I el paper de les famílies, se les ha d'informar? Qui les ha d'informar? Com?
- Coneixes el protocol per a la prevenció, detecció i actuació enfront l'assetjament i l'abús sexual que el Consejo Superior de Deportes va publicar al maig del 2014?